

Cuni

Kovács Attiláné sz. Kisfügedi Mária (1946)

Részlet egy készülő falurajzból¹

Kisfügedi nagyszüleim Szőkékéhez² kerültek szolgálónak. Szőkéknek nem volt családjuk. Közben megszületett édesapám, és ők örökbe fogadták. Ráhagytak minden vagyont, ami sok volt. Volt tanya a szőlőhegyen, szállás Poszátán, Mózesék és Vincze Áronék szállása mellett, ház a Kossuth utcában. A házzal szemben a Báta túlsó partján istálló meg disznóólak. A szálláson is volt gazdaság; csodálatos hely volt, a szívem most is fáj érte. Nagy istálló, dohányszáritó, disznóólak a hatalmas góré alatt. A szállás mellett folyt a Kovács foka egyik ága, mellette egy füzes, amiből a kosarakat fonták, a másik oldalon egy halastó. Ez mind-mind édesapámé, Kisfügedi Jánosé lett.

A kulákrendszerben kulákká nyilvánították, mindent elvettek, nem maradt semmi. Előtte Hargitai, a vébé titkár szólt Figler öregapámnak, édesanyám apjának: „Imre, vidd haza a lányodat, mert listára veszik a családot.” Öregapám összehakolta őket, és elvitte a házába, az ott volt az Arany János utca sarkán. Édesapám, édesanyám, amit tudtak odavittek. Akkor öreganyámék a szállásról bejöttek a falusi házukba. (Kilencvenhat kisablak volt az üveges gangon.) Egy szobát hagytak nekik, a többit betelepítették lakókkal. (Én akkor hatéves voltam.)

Tolnainé a tanácsnál dolgozott, vele élt a családja meg az anyja is. Nem tetszett neki a házunk, áttették őket a Vincze-házba. (Ott laktak egy ideig Lévai tanítóék is.) Tolnaiék helyére a házunkba új lakók jöttek. Ők pilisiek voltak. Az első szobát vécének használták, az udvaron kivágták az összes fát. Ötvenhatban kiköltöztek, de a faluban maradtak. (Előttük Szemes Józsi bácsiék laktak nálunk. Józsi bácsi Szekszárdon, a városi tanácsnál dolgozott, a pénzügyi osztály egyik

GUTAI ISTVÁN (1950) író, a paksi városi könyvtár nyugalmazott igazgatója. Legutóbbi kötete: *Ahol a Csillag megáll* (Keskenyúton Délvidéki Tragédiánk 1944–45 Alapítvány, 2024).

1 A visszaemlékezés alapjául szolgáló interjú 2005. november 8-án készült Baján.

2 A Szőke István (1868–1922) és Szél Sára (1869–1943) házaspár családtalanul hunyt el. Teljes vagyonukat a náluk szolgáló Kisfügedi János és Feld Mária házaspárra és fiukra, ifjú Kisfügedi Jánosra hagyták, annak ellenére, hogy közeli rokonaik voltak, persze azok is jelentős vagyonnal rendelkeztek. Ez az örökösödési szokás más sárközi, köztük sárpilisi családban is gyakorlat volt. (Balázs Kovács Sándor jegyzete)

részlegét vezette. Úriember volt, sokat köszönhetek neki. Ötvenötben visszatértek Szekszárdra.)

1956-ban édesék visszaköltözhettek a házukba. Valaki szólt nekik, hogy menjenek vissza, mert már üres. Akkor már együtt laktunk a mamáékkal, édesapám szüleivel. Visszakaptuk a poszátai szállást is. Ott alig maradt valami. A nagy istállót, a lakórészt, a kemencét, dohány szárítót a téesz lepusztította. Apai nagyszüleim (Kisfügedi János és Feld Mária) kiköltöztek oda. Nagyon sokat voltam náluk, csodálatos éveket éltem ott a bátyámmal! Papa csósz volt, mama otthon dolgozott, a sok baromfival, a kertben. Abban minden megtermett, a tizenkét kilós dinnye is. Mama az út mindkét oldalára estikét és rezedát ültetett. Minden este végigsétáltunk köztük. Édesapám meg édesanyám a tanyán meg a szálláson gazdálkodott. Lovaink is voltak.

Aztán 1960-ban jött újra a téesz és újra elvitt mindent. Maradt egy tehenük, azt a Kossuth utcai ház istállójában tartották. Édesapám traktoros lett a várdombi gépállomáson. A párttitkár azt mondta édesanyámnak (mert ő intézett minden hivatalos dolgot): „Mariska! Vagy a tanyát tartásod meg vagy ezt a szállást.” Akkor, gondolom én, összeült a családi kupaktanács, és édesanyám javaslatára a tanyát tartották meg. Tudta, hogy a szállás épületeit le fogják bontani, és kérte felhasználásra a bontott anyagot. A párttitkár hallani se akart róla. Nem kaptunk belőle egy téglát se, de az ő tanyáját följújtották belőle.

Amikor megszülettem, egy hetedízigen rokon, aki nagyon szerette édesanyámat, meg engem is, mindig így becézett: Cunikám, Cunikám! Így maradt rajtam ez a név. Egyébként a családban minden nő Mária. Még a sógornóm is. Amikor megszületett a lányom, azt mondtam: „a családban nem lesz több Mária!” Gyerekkorom nagyon szép volt. Tizennégy éves koromig éltem Pilisen. Horváth Rozika, Korsós Éva, Ács Marika, Heberling Katica, Dóczi Mancsi, Jámbor Laci, Holcz Dezső, Glöckner Albert, Maczkó Laci voltak az osztálytársaim. Asztalos Sári meg Bözsike, Korsós Éva voltak a barátnőim. (Anyai nagymamámat Asztalos Máriának hívták, hetedízigen rokonok is voltunk az Asztalos lányokkal. Családiról is összejártunk.) Libát őriztem, tehenet legeltettem a Báltán túli gyöpös részen, amikor Kisfügedi nagyapám cséplőgépnél dolgozott, én hordtam neki mindennap az ebédet. Kimentem biciklivel a tanyára, addigra a mama megfőzte, és ahol papáék éppen csépeltek, oda vittem.

Benne voltam a népi együttesben is a bátyámmal együtt. Talán én voltam a legkisebb a csoportban; volt egy nagyon szép sárközi ruhám. Még a hatodik évemet se töltöttem be Rákosi 60. születésnapján. Bogár Pista bácsi mutatta előadás előtt: „Nézz közrepre, ott ül egy bácsi, őt fogjuk köszönteni!”

Én szavaltam:

Zöld erdőben jártam,
Kék ibolyát láttam.
El akart hervadni,
Szabad-e köszönteni?

Ez nem került bele abba a filmbe, ami a műsorról készült, de ezzel kezdődött az előadásunk.

Lenyűgözött minket Budapest! A Gellért Szállóban laktunk.³ A forgóajtóval nem tudtunk betelni, állandóan ott játszottunk. Mint gyerekeknek, ezek az élmények maradtak meg. Később a gyerekeimnek mindig elmondtam, ha arra jártunk, hogy én ebben a szállodában már aludtam. Egy bajai csoporttal nemrég az Operaházba látogattunk. Megkérdeztem az idegvezetőtől: „Tudja-e, hogy itt volt Rákosi Mátyás 60. születésnapja?” Nem tudta. Megmondtam neki, hogy én itt már *fölléptem*. Leesett az álla!

Tizennégy éves koromban új tagozat indult a bonyhádi közgazdasági technikumban. Mezőgazdaságot, ipart, kereskedelmet tanultunk. Nagyon kedves, fiatal osztályfőnökünk volt, magyar-történelem szakos. Nemrég került ki a főiskoláról. Rausch Jánosnak hívták, ő vitte '56-ban az egyetemisták tüntetésén a koszorút a Bem szoborhoz. Gépírást, orosz, könyvvitelt, vállalati-politikai gazdaságtant, magyart, történelmet... egyebeket tanultunk. A kollégiumba nem vettek föl, *egyéb származású* voltam, de menzát kaptunk. Harmadikban, negyedikben már fölvettek volna, de akkor már nem mentem. Nem messze az iskolától, a Kossuth utca egyik szép régi házában laktam albrétben három gimnazista lánnyal. Annuska néni egyedül élt, abból tartotta fönn magát, hogy diákokat fogadott. Fejenként 100 forintot fizettünk, mindent használhattunk. Minden reggel egy pohár tejet és egy lágytojást kaptunk; éppen ezért a tojást nagyon megutáltam. A menzán meg a bablevest, mert azt rengetegszer főztek. Vacsorára pedig azt ettük, amit otthonról kaptunk. Kisfügedi nagymamám, amikor nem tudtam hét végén hazamenni, a várdombi tanyán fölpakolta a kakaspörköltet csipettkével, és elhozta nekem Bonyhádra. Az út nagy részét gyalog kellett megtennie!

Érettségi után jelentkeztem tanítóképzőbe, *helyhiány miatt* nem vettek föl. Szemes Józsi bácsi elhelyezett adminisztrátornak a szekszárdi városi tanács művelődési osztályára, közben besegítettem a pénzügyön. Egy évig dolgoztam ott, kevés volt a fizetés, átmentem a munkásársághoz, a megyei parancsnokságon is adminisztrátor lettem. Nagyon rendes ember volt a parancsnok is. Férjhez menéseimig ott dolgoztam. Attilával, aki pedagógus volt, Pilisen ismerkedtem meg.

Attila: Nem volt hosszú udvarlás. Unokabátyám, Lévai László és felesége Sárpilisen tanítottak. Laci mindenáron meg akart engem nősíteni. Huszonhat-huszonhét éves voltam akkor, Borotán tanítottam. A honvédség után levelezően végeztem Szegeden a tanárképzőn biológia-földrajz szakon. Hét végén mindig jöttem haza Bajára, Laci is jött haza. Az ő édesanyja anyám testvére volt. Tanulmányi szabadságon voltam, készültem az államvizsgára, amikor Laci elhívott Sárpilisre. A család közös Trabantjával elmentem. Hosszú folyosós szolgálati lakásukban (ami egykor a vitéz Dávid-, Bocsor-féle ház volt) beszélgettünk. Sógornőm, Manyi egyszer eltűnt. Nemsokára megjelent egy nagyon szép lánnyal,

3 Több résztvevő a Duna Szállóra emlékszik.

aki csinosan fel volt öltözve, fehér kalap volt a fején. Kiderült, éppen keresztelejtől jött. Manyi bemutatott neki. A következő vasárnap újra elmentem, és még talán három vasárnap. Eljártunk Szekszárdra moziba is. Közben leállamvizsgáztam. Egyik alkalommal elmentünk a Sió (Csirke) csárdába. Az híres helynek számított '66-ban a 6-os út mellett, ahol a műút Pécs felé kanyarodott. Már indulás előtt elhatároztam, hogy fölteszek majd Cuninak egy kérdést: hozzám jön-e feleségül? Fel is tettem. Azt válaszolta, erre idő kell, hogy meggondolja. Nincs időm, mondtam neki, most döntsön! Igen vagy nem! Igent mondott.

Cuni: Ennyi volt.

Attila: Karácsonykor tartottuk az eljegyzést és '67. június 1-jén az esküdtünk, nem templomban, mert az akkor kockázatos volt. De 40. házassági évfordulónkon megesküdtünk. A lakodalomba meghívtuk a munkásör parancsnokot is, aki gáláns volt: nászajándékkul egy hónap szabadságot adott Cuninak. Az egész júliust Fonyódon töltöttük; szüleim nyaralójában. Egy évet Sárpilisén laktunk. Átjártam Alsónánára tanítani. '68-ban itt Baján a közeli iskolában megüresedett egy állás, oda mentem és akkor ideköltözünk. Fiunk már itt született.

Cuni: Amit szüleim elmondása alapján tudok a család Figler-ágáról: Figler nagymama szeretett bennünket, de egy kicsit rátarti volt. Édesanyám tőle örökölte, meg a Figler papától az akaratot. Ha édesanyám nem áll ki mellettünk, akkor nem kerültem volna Bonyhádra, akkor a bátyám nem került volna Pestre, mert ő pénzügyörnek tanult. Sokra vihette volna, de szívizomgyulladását kapott, és ki kellett venni az iskolából. Közben jöttek az '56-os dolgok, és a szüleim nem engedték vissza. A kárpótlási „procedúrát” édesanyám és a bátyám intézte, minden hivatalos licitet ők folytattak le. Édesapám halála után a visszakapott föld a bátyámé és az enyém lett. A Figler testvérek (édesanyám és a bátyja) sokáig nem beszéltek egymással. Amíg a nagybátyám nem nősült meg, nagyon jó testvérek voltak édesanyámmal. Édesanyám nem tudott jó kapcsolatot teremteni a sógornőjével, aki a keresztanyám lett. Jánossal, az unokatestvéremmel ennek ellenére azóta is jól megvagyunk. Amikor édesanyámék megöregedtek, rájöttek, hogy ők testvérek és újra közel kerültek egymáshoz.

Tőlünk a második házban laktak Patkóék, szegről-végről rokonok. Esténként összejártak egymással a falusi emberek. Fügedi öreganyám fogta a rokkáját vagy kötőtűjét, mentünk Patkó ángyihoz. Mások is odajöttek. A férfiak kártyáztak, az asszonyok kézimunkáztak. Öreganyám kötött, ellátta zoknival az egész családot. Utána Kocsis szüle háza következett. Arra emlékszem, hogy szabad tüzelésű konyhája tele volt sárközi tányérokkal. Ott laktak Fülöp Lidi néniék, a templom után pedig Szókéék. Utánuk a Bán Korsósék, majd a Ceceiék. Előttük volt egy nagy gödör, ott szánkóztunk. A Dózsa gödörben pedig fürödtünk. Egyszer majdnem megfulladtam. Beleléptem egy lyukba, de a bátyám és az Oláh Pisti kihúztak.

Ahogy Attila elmondta, '67-ben összeházasodtunk, '68. június 2-án, pünkösöd napján megszületett fiunk, Zsolt. Keszthelyen végzett vendéglátóipari szakon az agráregyetemen, most a városi önkormányzatnál közterületfelügyelőként

dolgozik. '72-ben megszületett lányunk, Gabriella, ő elvégezte a tanítóképzőt. (Közben levelezőn '75-ben én is.) Sem Baján, sem a környéken nem találtunk neki munkahelyet, elment Németországba bébiszitternek. Egy magas szinten textilfestéssel foglalkozó családba került, a fiukra kellett vigyázni. Közben a Goethe Intézetben letette a felsőfokú nyelvvizsgát, és beiratkozott az ottani közgazdasági egyetemre. Harmadikban megismerkedett a férjével, három szép gyermekük született. Mind a három gyönyörűen, akcentus nélkül beszél magyarul. Azóta Németországban élnek. Gyerekeink, unokáink gyakran jönnek, szoros kapcsolatban vagyunk.

A tanítóképző elvégzése után bekerültem abba az iskolába, ahol Attila dolgozott. A legszebb korosztályt tanítottam, az elsősöket. Először tartottam a feladattól, de nagyon megszerettem és nyugdíjig, 1977-től 2002-ig elsőben, másodikban tanítottam. Azóta a családomnak élek.

Kő Pál: Kukás, 1969 (bronz)

